

L'OBRA FILOSÒFICA D'EN RAMON TURRÓ

per

JAUME SERRA I HUNTER

ACTITUD INICIAL D'EN TURRÓ

La filosofia es caracteritza no sols per un contingut positiu de problemes, sinó per una manera especial d'enfocar els coneixements i fins totes les coses de la vida. Pel altra part, el tipus de filòsof i pensador respon a temperaments diversos de la personalitat humana : tot-hom sap distingir l'assagista i l'home de ciència del filòsof professional. Cada un té els seus inconvenients. El perill de l'assagista és el derivar cap a una visió purament estètica de la filosofia; el científic, en canvi, vol donar al pensament una estructura i una coherència semblants a les dels teoremes matemàtics o a les experiències de laboratori. Però hem de convenir que hi ha qüestions que es resisteixen a la prova experimental i al càlcul matemàtic. El qui pren la postura científista no li queda més camí que arreconar al lloc de la Metafísica tots aquells residus que el saber de comprovació declara inexplicables o blasmar totes aquelles qüestions per abstruses o insolubles. En els articles de l'any 1925, a la REVISTA DE CATALUNYA, deia En Turró : «Ja coneixes el meu mètode per debatre una qüestió. Sense pre-

jutjar-la per raonaments ja fets, ni preocupar-me gens ni mica de si uns ens digueren això i altres ens digueren allò, per les amples vies de l'observació mirarem com és i en traurem la solució que ens sembli més encertada.»

La filosofia que es desprèn de les obres d'En Turró és la filosofia del savi que medita i rumia i sobretot observa i cospa els fets que li ofereixen les dues grans perspectives de l'experiència : la consciència i els sentits; la del savi que damunt les dades empíriques basteix les seves induccions i analogies. Ell no exclou a ningú que treballi per la ciència; allò que ell condemna és el fer de la ciència un joc o un entreteniment més o menys enginyós. En aquest punt la seva intolerància és radical i inapel·lable.

PERÍODES DE LA SEVA VIDA

La primera lectura de les obres d'En Turró deixa un xic desorientat al que vol condensar en poques tesis la seva ideologia. El seu anàlisi és tan suggeridor, que si jo em proposés de donar una visió completa de les seves obres, hauria de triplicar l'extensió d'aquest estudi. Per tal d'establir una divisió general, podem agrupar els escrits d'En Turró en tres períodes, dels quals interessen a la filosofia el primer i el darrer. El primer període comprèn la seva joventut i acaba en 1883 quan el doctor Jaume Pi Suñer guanyà la càtedra de patologia general d'aquesta Facultat de Medicina i fou associat per aquest a les tasques mèdico-biològiques. Són els temps de la seva vida inquieta, dominats pel radicalisme en política i en filosofia, radicalisme, però, que mai no arriba a assolir les proporcions de l'incrèdul o del fanàtic. El segon període s'estén fins als volts dels cinquanta

anys. Són els anys d'intensa investigació; l'home està absorbt pels seus estudis científics i assaigs experimentals; llavors l'aspecte teòric i filosòfic és nul o està arreconat a segon terme.

Si volguéssim endevinar la veritable trajectòria del seu pensament, hauríem de fixar diverses dades biogràfiques que són encara poc conegudes; tals com els seus primers estudis, els de la segona ensenyança i l'educació científica que rebé en les Facultats de Medicina i de Filosofia i Lletres. Podem avançar, però, que els dos ambients en què visqué, Madrid i Barcelona, estaven influïts aleshores per corrents doctrinals divergents. A Madrid hi havia un intens moviment ideològic. Era l'època de les grans discussions ateneistes. En filosofia hi trobem representants de totes les escoles : krausistes, que eren els dominadors, hegelians, kantians, eclèctics, escolàstics. El positivisme començava a obrir-se pas, però no comptava encara amb grans simpaties, tant entre els metges com entre els filòsofs. Aquí a Barcelona les coses estaven pitjor. L'ombra d'En Llorens es perdia en la llunyania, els seus deixebles es dispersaven i començava un llarg període de desorientació filosòfica.

No podem precisar a base únicament dels seus escrits, si les seves aficions filosòfiques són tardanes. Que hi ha un interès filosòfic en els seus primers treballs d'escriptor, és innegable. Però, sembla lògic de pensar que no arriba a constituir el motiu predominant de les aspiracions de la seva intel·ligència. El fruit madur dels seus treballs correspon als últims vint anys de la seva vida, durant els quals la seva figura, com a savi i filòsof, pren contorns definitius. En Turró, en mig d'un estol de deixebles que creix al seu costat i segueix el seu guiatge, esdevé aleshores la més alta representació de la nostra ciència experimental.

ESCRITS DE LA PRIMERA ÈPOCA

La fórmula de la vida del doctor Letamendi («El Siglo Médico», de Madrid, 1882 i 1883, reproduït en el número dedicat a la memòria del seu autor per la «Revista de Higiene y Sanidad pecuarias», 1926).

Els articles van dirigits contra les teories especulatives del doctor Letamendi, però ensems contesta a altres dos homes eminents que intervenen en la polèmica : el metge i filòsof marquès de Guadalerzas (Nieto i Serrano) i el doctor Sánchez Herrero. Coneix la filiació filosòfica de tots tres i a tots combat segons llurs pròpies doctrines. Amb fina i punyent ironia demostra a En Nieto i Serrano la impossibilitat d'acceptar en Biologia componenda entre la tendència experimental i la filosòfica com aquell desitjava.

L'investida que dona a En Letamendi és forta i de resultats positius per a la seva escola. Està sostinguda amb un aplom i amb una seguretat que solament podia mantenir un home de la seva poderosa i ben nodrida intel·ligència. L'expressió és d'una impecable exactitud i d'un estil tan acurat que no ha estat superat en les seves obres posteriors. No defuig En Turró d'entrar en el camp de les matemàtiques per tal de rebatre la seva equació famosa de la vida, fent palpable la improcedència de les abstraccions i de les fórmules per explicar l'essència del fenomen biològic. També palesa el seu coneixement de les velles doctrines mèdiques i filosòfiques.

Apuntes sobre la fisiología del cerebro (*El Siglo Médico*, de Madrid, 1882 i 1883, reproduït en la *Revista de Higiene y Sanidad pecuarias*, 1926). Comprèn quatre estudis, dels quals només el primer respon exactament al títol general. Són:

I. Fenòmens d'ordre físico-químic que es realitzen durant el treball cerebral.

II. De l'anàlisi subjectiu com a mitjà de recerca.

III. La dolor no és una sensibilitat específica.

IV. La dolor i el plaer considerats subjectivament.

Com pot endevinar-se pels títols, es tracta de problemes psico-fisiològics de candent actualitat i en els quals hi vessa, a més de coses ja sabudes i discutides, altres fets i opinions que ell exposa per primera vegada i que comenta amb originalitat i amb la força de la pròpia convicció. Sosté que la dolor no és més que una certa manera de desenrotllar-se la sensibilitat en funcionar; es tracta no d'un sentit nou, el de la *dolor*, sinó d'un *tonus* hedònic o algèsic que acompanya el funcionalisme psico-físic. En parlar de la naturalesa subjectiva del plaer i de la dolor, combat moltes explicacions de la vella psicologia aristotèlico-escolàstica, nascuda gairebé sempre d'una excessiva solidaritat amb el sentit comú, allunyat sovint del rigor que exigeix la ciència.

LA IDEOLOGIA FILOSÒFICA DE LA SEVA JOVENTUT

Fixem-nos ara en un resum de les tesis d'En Turró durant aquest període primer de la seva vida. Elles reflecteixen la seva formació espiritual en el temps en què anava accentuant-se la supremacia del mètode experimental. Es tracta d'articles de polèmica on l'argumentació tira sobretot a confondre l'adversari més que a donar una doctrina personal. Així i tot, En Turró prodiga el seu talent original i sembla idees que més tard veurem germinar en les obres dels últims anys de la seva vida.

La seva obsessió és per a la ciència experimental.

Els altres dos símbols del saber humà, la psicologia d'introspecció i la Metafísica, li són estranyes; la primera ha de completar-se amb la psicologia biològica o de la vida vegetativa i la psico-fisiologia; la segona és innecessària. Tot allò que ella ens diu d'una manera complicada i confosa a través de fórmules inexplicables i pretensioses, la intel·ligència instintiva ens n'assegura la possessió i ens estalvia el treball, treball que, a més, ens posaria potser en el perill de perdre aquella certesa. El problema científic no està a cercar l'essència íntima, el *quid* d'on prové el fenomen, sinó simplement a determinar les condicions que precedeixen la seva aparició i ens assabenten de la seva manera d'ésser. En Turró repeteix, amb Newton, que no dóna proves d'ésser home de ciència qui cerca les causes primeres, i, amb Bacon, que la causa primera és una causa sorda que mai no contesta cap pregunta.

Tota la crítica d'En Turró gira a l'entorn de la Metafísica i de l'apriorisme, que per ell són coses equivalents o sinònimes. «Per què, es pregunta, les veritats de la ciència experimental són patrimoni de tots, i les de la Metafísica ho són d'uns quants? Perquè aquestes no es demostren com aquelles; perquè, diguem-ho d'una vegada, no són veritats.» «Tot allò que mediatament o immediatament no es calca sobre l'observació sensible i no recau sobre ella, són fantasies metafísiques i mai veritats científiques. La Metafísica és una suma d'abstraccions, és un destorb i ha estat sempre enemiga del coneixement experimental. Les categories lògiques són la misteriosa essència de l'esperit, són supòsits imaginaris, l'existència dels quals ningú no ha demostrat ni demostrarà. El principi de causalitat és un formiguer de discussions i el punt d'on arrenquen els sistemes més oposats.» Quan li sembla que ha anat un xic lluny en les seves negacions,

adopta una postura agnòstica. Heus aquí una mostra: «potser sí que més al fons del fenomen hi ha quelcom que ja no és fenomen i que no obstant sigui alguna cosa; jo no ho afirmo, però tampoc ho nego. És una cosa que jo mai no he arribat a comprendre que hi hagi qui en nom de la ciència experimental es digui materialista, així com tampoc comprenc que es declari espiritualista.»

Això no el priva de sostenir conviccions sobre la psicologia que l'aparten de certs positivismes i que repeiteix en l'estudi del mètode objectiu en 1916. No accepta integralment la crítica que fa Comte del mètode d'introspecció. No admet tampoc la comunicabilitat entre la sèrie psíquica i la sèrie fisiològica. «Qui podrà dir en nom de la ciència experimental que les dues sèries estan lligades per llei de causalitat? Qui podrà provar que l'estat psíquic és causa de l'estat fisiològic, com pretén l'animisme? Qui podrà demostrar que el fisiològic genera el psíquic? Ningú.» La fórmula que ell acceptava aleshores era : «el fisiològic i el conscient són fenòmens en *conjunció*, però no en *connexió*». «L'esperit, pel psicòleg experimentalista no és més que un conjunt de fets o fenòmens de consciència, i com a tals no són ni poden ésser espontanis, sinó determinats per causes i condicions apropiades.» «El materialisme, però, no pot defensar-se només que en el ple domini metafísic, mai amb l'auxili del fet.» «El materialisme és un sistema tan aeri i celestial com els altres.»

Turró es mostra des del primer moment enemic del vitalisme, i amb aquesta convicció arriba als últims anys. «L'espontaneïtat, com a característica del fenomen vital, diu, és una farsa; la vida és un moviment o una forma de moviment. La veritable explicació científica és el determinisme. El problema biològic és el problema de les condicions dels fenòmens vitals i no d'una entitat

vital.» «La psicologia moderna, la de Wundt, Bain, Spencer, Sergi (la que En Turró professa), és una psicologia *sense ànima* com s'ha dit gràficament, perquè és la psicologia dels fets, de la mateixa manera que la fisiologia és una fisiologia *sense vida*, i la física, una física *sense forces*.»

Heus aquí unes belles paraules que contenen esquemàticament tot el credo filosòfic d'aquesta època de la seva vida. «L'home de ciència ha d'ésser ingenu com el nen que comença a barbotejar. Allà on trobi que pot dubtar està obligat a dubtar; si no ho fa així, peca i no venialment. De mi us diré que tinc tan arrelat el dubte de què aquella entitat (la vida substancial o la causa suprasensible de la vida) no existeix; estic convençut d'una manera tan profunda i íntima de què la vida és un fenomen, que em remordiria la consciència si afirmés que aquesta entitat vital existeix sols perquè la meua raó concep la possibilitat de la seva existència; una afirmació com aquesta fora per a mi un sacrilegi, perquè mirant la qüestió sota tots els seus aspectes, el dubte em crida en veu alta que no puc donar-la com a cosa demostrada.»

LES OBRES DEL TERCER PERÍODE DE LA VIDA D'EN TURRÓ

Un punt que separa clarament les dues èpoques de la ideologia filosòfica d'En Turró, és l'interès que durant els últims anys sent per l'epistemologia. Fins aquesta època els seus treballs toquen exclusivament qüestions de psicologia i psico-fisiologia, mentre que en les darreries de la vida constitueix aquell problema el nervi de les seves recerques i meditacions. Més encara, les obres d'aquest últim període són la majoria filosòfiques, i les

pròpiament científiques es ressenten dels seus prejudicis doctrinals sobre l'origen i valor del coneixement.

Els orígens del coneixement (en alemany, en la *Zeitschrift für Psychologie und Physiologie der Sinnesorgane* (1909); en català, 1912; en francès, 1914; en espanyol, 1914 i 1921). És la seva obra cabdal, la que millor reflecteix el seu saber filosòfic i la seva capacitat per a la recerca personal, i en la qual basteix el seu propi edifici amb la basamenta de les seves doctrines psico-biològiques.

La criteriologia de Balmes (*Arxius de l'Institut de Ciències*, 1912, i reproduïda com apèndix al tom II dels *Orígens del coneixement*, 1912.) Formós estudi escrit en defensa de la teoria balmesiana, per les seves afinitats amb la seva opinió personal.

Origen de les representacions de l'espai tàctil (*Arx. de l'Inst. de Ciències*, 1913; trad. francesa, 1920, en el *Journal de Psychologie*; en espanyol, en la *Rev. de Hig. y Sanid. pecuarias*, 1926). Capítol d'un llibre sobre el *Sentit del tacte*, que devia fer una continuació amb els *Orígens del coneixement*.

El mètode objectiu (*Revue Philosophique de la France et de l'Etranger*, 1916; en espanyol, 1916 *Rev. de Hig. y Sanid. pecuarias*; en català, 1927, en *Monografies mèdiques*.)

Filosofia crítica (Curset donat a la Societat de Biologia l'any 1917; trad. espanyola, 1919).

La base tròfica de la intel·ligència (Conferència en la Residencia de Estudiantes, de Madrid. Novembre de 1917).

Introducció a l'Anuari de la Societat Catalana de Filosofia, 1923.

La disciplina mental (Discurs inaugural del IX Congrés de l'Asociación Española para el Progreso de las Ciencias, celebrat a Salamanca, 1924). És una apolo-

gia del bon sentit, corregida i amplificada segons les simpaties últimes d'En Turró, de la metodologia experimental i dels deures de l'home de ciència. S'entreté en la contradicció del llibertinatge del pensament, de la indisciplina de la intel·ligència que ell fa arrencar, d'una manera partidista, de Descartes i de Kant. Prescindint d'aquest incís històric, que és el motiu evocador de l'assumpte, poques coses s'han escrit durant els últims anys amb un llenguatge més fluid, sense deixar d'ésser precís, i més oratori, sense perdre un fil de la lògica interna que l'ànima.

Diàlegs sobre coses d'art i de ciència. (REVISTA DE CATALUNYA, 1925). Aquests diàlegs, des del punt de vista tècnic de l'estètica i de la filosofia de l'art, acusen el mateix simplisme que la major part de llurs proves epistemològiques. Estant regits i governats per la mateixa idea, ara ja habitual en ell, de reproduir l'estètica realista de l'Escola. El que no ignori que des de Plató a Hegel, per no parlar dels contemporanis, hi ha un corrent poderós d'idealisme estètic, no els podrà concedir més valor que el d'un entreteniment joïós i planer, obra, no de teorització, sinó de vulgarització, en la qual no deixa per això de descobrir-hi de tant en tant les guspises de la seva clara intel·ligència.

FORMA DEFINITIVA DEL SEU PENSAR FILOSÒFIC

EL PUNT DE VISTA FONAMENTAL. — En mans d'En Turró, la psicologia esdevé una ciència natural i res més que una ciència natural. La psicologia s'engrandeix en perjudici de la Teoria del coneixement, i paral·lelament la biologia s'enriqueix atraient al seu camp la major part del fenomenisme de la consciència.

PSICOLOGIA I BIOLOGIA DE LA CONSCIÈNCIA. — L'anàlisi en profunditat ens porta a considerar tres capes en la nostra vida psíquica : una purament biològica, la de la sensibilitat general i interna; la segona, biològico-psíquica, la de la sensibilitat especial i de les tendències i inclinacions sensitives, i la tercera, més elevada, la pròpiament mental, o racional, caracteritzada per la intencionalitat i la llibertat, la facultat dels conceptes i la vida del llenguatge. Aquesta consideració dels tres psiquismes arrenca de la bella concepció biològica de la psicologia que formulà Aristòtil per primera vegada. Descartes és el primer que fa de la psicologia una ciència dels fenòmens conscients, això és : *de la pensée*. La seva posició dualista no li deixa veure la possibilitat d'un pas de la matèria, sotmesa inexorablement a les lleis de la Mecànica, i de l'esperit, caracteritzat en essència pel pensament. La Psicologia és una ciència a part i en front de la Biologia. Deixem a un costat l'aportació de Descartes a algun capítol de la psicologia. La concepció cartesiana, malgrat aquests detalls, és contrària a la concepció aristotèlica. D'aquí dos camins : reduir el pensament a la sensibilitat i en darrer terme a l'extensió (Locke, els materialistes) o la sensibilitat al pensament mitjançant la concessió d'una parcel·la de domini a la psicologia (Leibniz) o forçar encara més les coses fent de la mateixa sensació una projecció de l'esperit (Fichte) o esborrar tot dualisme i considerar tots els fenòmens, manifestacions d'una sola substància (Spinoza).

En realitat, l'única doctrina ferma enfront de l'aristotèlica, és la leibniziana. Ella s'aguanta pel principi de continuïtat. Ascendim de les capes inferiors a les superiors d'una manera gradual, de la mònada que dorm a la mònada que somnia, i d'aquesta, a la mònada que desperta. Entre l'inconscient, concepte negatiu igual a zero i el conscient mínim, igual a la unitat, hi ha la gra-

duació infinitesimal de percepcions obscures i confuses que expliquen el naixement de la consciència. La concepció aristotèlica era biològica i la cartesiana antropològica. En Leibniz, aquesta concepció de la vida és cosmològica i representa un moment representatiu en la Història de la Metafísica del finit. Aquestes concepcions arriben al segle XIX. Davant d'elles, En Turró torna a la concepció biològica d'Aristòtil, però els motius ideològics són diferents, car estan presos del positivisme i de la ciència experimental.

Si volguéssim caracteritzar l'epistemologia d'En Turró diríem que és una posició original dintre d'una orientació positivista, o, si creiem tendencios el mot, positiva. El seu empirisme i el seu realisme són de caràcter teòretic; ho són perquè pretenen ésser sols una solució al problema de l'objectivitat en aquests termes : la realitat és assolida per l'experiència; mai no ha estat una creació de l'intel·lecte o, com ell diu, una reacció espontània de la sensibilitat. Així es complau a sembrar les obres de fórmules de la ideologia experimental, com aquestes : no hi ha res en la intel·ligència que no hagi passat pels sentits; l'ànima, en un principi, és com una *tabula rasa*; gnoseològicament, les coses són possibilitats permanents de sensacions.

Però la seva originalitat consisteix a assenyalar una nova forma d'experiència o una modalitat primària de l'experiència : la sensibilitat tròfica, generalitzant el concepte de la fam, com la sensació interna fonamental que ens acusa la necessitat d'introduir en l'organisme allò que l'hi manca. El pla aleshores canvia i En Turró cerca el guiatge que ens porta al món la realitat pel camí de la sensació subjectiva per excel·lència, com és la fam. És com si digues que en aquella placa llisa, que és la intel·ligència abans de conèixer, la primera

sensació que es registra i que té força objectiva, és la sensació tròfica.

Heus aquí com estableix la diferència entre el seu punt de vista i el dels altres. El veritable impuls inicial que empeny a diferenciar els fenòmens que es desenrotllen en el centres de la sensibilitat externa, neix de les necessitats ineludibles que acusa l'organisme en la consciència. Tant l'escola nativista com la genètica admeten, al contrari, que la vida intel·lectual desperta per obra d'estímuls externs, desarticulant les funcions dels centres de percepció del *sensorium*, dels centres psico-tròfics.

El procés sembla reduir-se a aquests termes : experiència tròfica, creença en la realitat i objectivació de la percepció externa per inducció psicomotriu. L'*experiència tròfica* es descompon en tres moments : a) *sensació tròfica*, ganes de menjar, consciència de l'absència d'una substància; b) imatge de la cosa que ho calma o *sensació externa*, i c) *sensació orgànica* de resultes d'haver-se ingerit ja la substància. Per l'acció isolada de la sensibilitat tròfica, el subjecte no sabria mai que en el món exterior hi ha coses que poden saturar les necessitats de l'organisme, com tampoc no arribaria a saber que allò que impressiona els seus sentits en una forma determinada conté coses que les aplaca. Perquè pugui formular-se aquesta inducció en la intel·ligència, és necessari que s'estableixi una relació interior entre els fets sensorials acusats d'una banda per la sensibilitat tròfica i de l'altra pels centres de la sensibilitat externa.

POSTULATS INICIALS DE LA TEORIA TRÒFICA. En relació amb l'antiga psicologia són : primer, les necessitats orgàniques com a contingut primari del coneixement; segon, la teoria de l'estimativa; tercer, una aplicació enginyosa de les doctrines de la memòria i de les reaccions habituals.

La Psicologia d'introspecció no ha negat mai que el contingut primari del coneixement siguin les necessitats orgàniques. *El primum vivere* és el símbol d'aquesta prioritat psicològica. Tampoc no nega que les sensacions tròfiques siguin durant el primer període de la vida les que tenen un radi més extens. Més endavant la sensibilitat tròfica serveix de guia. La fórmula gràfica podria ésser aquesta : la intel·ligència recolza sobre els sentits, i aquests són abans de tot els guardians de la conservació i seguretat de l'organisme.

Des del temps d'Aristòtil s'ha parlat en Filosofia d'una forma de sensibilitat interna que se'n diu estimativa. L'estimativa implica tot un procés que té grans semblances amb la intel·ligència i amb el treball que anomenem pensament lògic. Es tracta d'una selecció que l'animal realitza cercant les coses que li són útils i fugint de les que el perjudiquen. En això l'animal obra d'una manera espontània i gairabé automàtica. És la veu de l'instint que l'aconsella; la raó suficient de tot aquest mecanisme és el principi de la conservació individual.

Fins aquí no hi ha cap innovació extraordinària, fora d'un intent de monisme epistemològic, del qual trobem diferents mostres en la filosofia de principis del segle. Heus ací un passatge significatiu d'En Turró en aquest sentit. «La raó especulativa i la raó empírica o instintiva es diferencien solament per la complexitat o la simplicitat del procés, però el seu *modus operandi* és sempre idèntic. No és, doncs, el raonament instintiu fill d'una intel·ligència borda, sinó de la mateixa intel·ligència que en graus superiors de desenrotllament crea les obres més admirables. En inquirir què és el que pensa i com pensa la intel·ligència naixent, ens posarem en contacte amb la massa enorme d'experiències, d'on més

tard es desprèn la noció d'identitat, la noció de realitat i la noció de causa.»

El moment característic que serveix de fonament a l'objectivació està marcat per la connexió establerta entre la sensació tròfica i l'externa. Es tracta, doncs, d'un cas d'associació que, en fer-se persistent i duradora, es converteix en una relació d'objectivitat. Per això hem dit que pròpiament és el mateix procés memoratiu que ens porta al coneixement de les coses mitjançant la identificació de l'estat actual amb l'anterior, afegint-hi la resta del procés, per bé que no hagi fet més que començar (força dels hàbits adquirits).

Fóra una greu equivocació el creure que l'experiència tròfica és un procés elemental i senzill de la vida psíquica. Per de prompte és difícil i fins jo crec impossible, separar-la de l'experiència sensible, o sigui, de les dades dels sentits especials. L'experiència tròfica és una forma de l'experiència sensible en general. Si hi hagués arguments que provessin que els sentits no ens posen en relació amb el món exterior, aquests arguments destruirien igualment el valor de les experiències fetes per la sensibilitat orgànica.

Notem, també, un fet significatiu que el mateix Turró reconeix. L'objectivació no es faria per la fam sola, sinó per les sensacions específiques que acompanyen la percepció de la cosa que fa callar la fam.

Si aquesta experiència tròfica fos realment la que ens donés el coneixement de la realitat, passaríem pel perill d'afirmar que hi arribem pel mateix camí dels animals. A més, el fet de considerar lògic i com una vera inducció el reconeixement de les coses, faria innecessària la intervenció de la intel·ligència, o sigui d'una facultat superior per a realitzar el coneixement.

Ara cerquem l'explicació psicològica del fenomen. Allò que passa és que s'ajunten o associen representacions

amb efectes útils o satisfactoris al subjecte, i això prova la preferència per les coses que nodreixen. Tot ve a ésser com la zona que envolta el centre instintiu de la conservació de l'individu. Més enllà de l'existència individual, en un moment més avançat de la vida, l'instint de la sexualitat obra també com a criteri i factor selectiu. Si la tesi biològica pura fos exacta, ens veuríem obligats a admetre que ara és la sexualitat la deu inestroncable d'on prové tot el coneixement i tota l'orientació del coneixement. Els instints formen la capa última i profunda on agafen les arrels de la vida de l'esperit. Canviaran les relacions segons els casos, però la connexió existeix sempre. La psicologia introspectiva torna a remarcar aquesta tesi : valor psíquic no vol dir valor biològic ni al revés, però no vol dir mai valor contrari al biològic.

El fons de veritat de la doctrina d'En Turró sobre els orígens del coneixement és que l'activitat vital de conservació, manifestada entre altres coses per la fam com a desig de reparar les pèrdues i les despeses de l'organisme, és el *primum movens* de la vida psíquica i, per tant, també del sector que sembla més apartat d'ella, el de l'enteniment i de la raó.

Fins aquí, allò que podríem dir-ne aspecte psicològic de la vida tròfica.

PROGRAMA DE L'EPISTEMOLOGIA TURRONIANA

A.—Problema gnoseològic.

El coneixement no és pròpiament assimilació, sinó significació d'una realitat extramental.

Hi ha dues formes cabdals de coneixement : l'instintiu o intel·ligència (no cega) i el coneixement discursiu.

Pres des del punt de vista metòdic, el coneixement és empíric o causal.

No hi ha coneixement *a priori*.

No hi ha coneixement sense un element sensible.

B.—Problema crític.

Els sentits tenen un valor indiscutible.

L'experiència externa és la primera i no depèn de la interna.

L'escepticisme és impossible com a posició científica.

La veritat està en el realisme : no en el realisme que dóna voltes, sinó en el que de dret se'n va a les coses, o més ben dit, surt ja de les coses. Si no desviem l'enteniment del seu camí natural, guiat per l'impuls seu espontani, no haurem de passar ni per l'excepticisme ni per l'idealisme.

No es tracta de construir, sinó de seguir pas per pas el procés del coneixement. Optimisme radical en la potència d'aprehensió de l'intel·lecte humà.

Tot coneixement d'ordre superior té la seva última arrel en l'experiència sensible i no se'n diferencia més que en la consciència més clara de les etapes del procés de conèixer i del seu lligam interior.

D'aquest prospecte epistemològic resulta pràcticament suprimit el problema crític. A continuació remarquem el confusionisme entre allò que se'n diu pròpiament epistemologia i la psicologia del coneixement. Tercer, la solució psicobiològica en el problema dels orígens del coneixement. A això objecta la filosofia actual que la *Teoria del coneixement* no tracta de saber *quan* comencem a conèixer, sinó *com* coneixem i quina és la seva íntima natura, escatint la veritable intervenció del subjecte i de l'objecte.

L'aspecte que a En Turró interessa és pròpiament l'aspecte genètic del coneixement. L'obra personal que

ell realitza és l'esforç de trobar pel camí de la formació històrica del coneixement, la demostració del seu valor objectiu. Com Helmholtz, no vol limitar-se a observar allò que ja és donat a la consciència, sinó els elements psico-fisiològics que intervingueren en la seva formació, tal com un històleg destria els elements de què es compon un teixit per a fer-se càrrec de la seva estructura.

En *La base tròfica de la intel·ligència*, concreta d'aquesta manera la seva aspiració gnoseològica : «De qualsevulla manera que concebem les coses reals, aspirem únicament a saber com i de quina manera hem arribat a conèixer que en les coses que poblen l'ambient en què vivim, hi ha un substantiu que no és percebut pels sentits.»

EL FONS AGNÒSTIC DE LES SEVES DOCTRINES

El lema dels treballs científics d'En Turró eren les paraules de Newton : «O Física, salva'm de la Metafísica!» Aquesta absoluta separació de dominis és un indicatiu de desconfiança en el mètode especulatiu que ens porta més enllà de la percepció sensible. L'aforística agnòstica d'En Turró és freqüent en els seus llibres i pot reunir-se en aquestes dues fórmules : La saviesa no consisteix a pensar molt, sinó a pensar bé, i a callar quan bonament no es pot parlar.

En mig d'aquesta obra cabdal seva dels *Orígens del coneixement*, es troben confessions inequívokes de tendències i escoles que ell combat i refusa. Malgrat la seva decidida voluntat de no teoritzar sobre problemes metafísics, sovint es troba voltat d'ells i en sentir l'atracció de llur magnitud, encara que passa de llarg, no deixa de manifestar la seva opinió sobre llur significació gnoseològica. «L'únic que em sembla cert, diu en *La base*

tròfica de la intel·ligència, és que el problema metafísic és profundament humà.» «El problema metafísic, afegeix, no seria tan dolorós per l'home com ho és, si no existís el fet de la mort.» Aleshores el tomb que dona el seu pensament no és el de la filosofia de l'absolut, sinó el de la Religió. Escolteu-lo:

«Quan Déu infongué en el sensori humà la intel·ligència, no ho féu certament perquè l'home corregís la seva obra mestra en limitar les seves funcions a l'ús que li convingués; ja tingué cura de deixar-la orba davant d'allò inescrutable i de confiar a la gràcia i a la fe **l**la missió d'omplir l'antre tenebrós inassequible a la raó.»

Aquestes paraules de *La disciplina mental* conserven encara el regust positivista i agnòstic de la seva juvenesa.

Una epistemologia així concebuda és implícitament la negació dels valors transcendents de la Metafísica. És com una conseqüència de tota posició empírica i biològica que tanca la psicologia en el camp de l'experiència, i redueix el problema del coneixement a una qüestió purament causal o genètica.

La pobresa metafísica, recordo haver-li dit en un breu diàleg en la Societat Catalana de Filosofia en parlar d'En Llorenç, explica que l'empenta d'aquest venerable mestre fos efímera. Potser aquest és també el costat més feble de la filosofia turroniana. Les doctrines, en filosofia, no es nodreixen per un punt de vista epistemològic, sinó ontològic. Quan l'home ha destruït i anorreat l'ésser i la natura, sent immediatament la necessitat de reconstruir l'edifici de la veritat i del bé, baldament sigui sobre les mateixes runes en què es troba. La Teoria del coneixement li serveix de bastida; la Metafísica li serveix els materials; la Psicologia li serveix de fonament. Si avui encara podem parlar amb elogi de l'obra filosòfica

d'En Turró és perquè, almenys, ha encertat en els fonaments; perquè els ha sabut trobar, no en una ciència de formes com la lògica, sinó en una ciència plena de realitats com és la psicologia.

LA TESI DE L'OBJECTIVISME

Posat a escollir entre les dues terminologies : idealisme i realisme; subjectivisme i objectivisme, En Turró s'inclina per aquesta última. No és molt corrent en filosofia l'ús del terme objectivisme com oposat a subjectivisme. Fins podríem dir que és equivoc, puix que hi ha doctrines que entenen que la seva posició lògica és característicament objectivista.

Una prova ens la dóna el mateix Turró, que concep com a objectivista la filosofia de Plató tant o més que la d'Aristòtil. Allò que ell blasma en tot moment és el criticisme kantian. Quan En Turró sentia vantar algunes doctrines i sistemes de la filosofia idealista o romàntica d'arrel kantiana, se'l veia reaccionar ràpidament i abocar tota la gama dels seus aforismes realistes, o s'ho prenia amb un gest irònic i de menyspreu. La paraula subjectivista evocava a En Turró la idea d'una *cosa a priori*, formalista, personal i fins arbitrària. En aquest sentit, aquella apassionada crítica del subjectivisme, destructor de tota unitat científica i que lliura al caprici individual la valoració transcendent de les coses, està plenament justificada.

No dubto que el gran biòleg té raó quan diu que el realista és el que posseeix i és a l'idealista a qui pertany de demostrar que el món de les aparences és diferent del món real. Però en filosofia no es tracta solament de gaudir graciosament de la propietat que la intel·ligència

té per naturalesa, sinó de defensar la seva possessió i de conrear-la. Cal conèixer aquesta realitat que sentim en recíproca connexió, el món i jo, i fer-nos dignes de posseir-la i gaudir-la. Si així no fos, la filosofia al costat de la ciència faria nosa, i abans seria origen d'angoixa i intranquil·litat, que una font de plaer i de grandesa espiritual.

El seu objectivisme vol ésser renovació de la filosofia tradicional, a més, integrada per la filosofia grega, que ell creu continuada i sàviament esmenada per l'escolàstica. Aquest objectivisme és la filosofia de la cultura llatina, la tradicional i la nostra. Però la doctrina que es desprèn dels seus llibres és pròpiament un realisme empíric, no transcendental; un realisme del sentit comú, no crític; un realisme percepcionista, i no de la introspecció.

Quan als últims anys de la seva vida, el dia que s'inaugurà el Laboratori confiat al doctor Dwelshauwers, feia una defensa de la psicologia experimental, semblaven reviure en la seva ment aquelles paraules escrites a Madrid l'any 1882-83; «Així com en mig de les seves accidentals oscil·lacions la brúixola cerca el Nord, també la ciència positiva cerca sempre el *fet*.» Els fets, les coses reals, allò que es veu i que es palpa, heus aquí l'obsessió constant d'En Turró; per això tracta de defensar contra tota invasió idealista i escèptica, la possessió de les veritats primeres conquerides a força del treball i de les angúnies de l'experiència.

A En Turró l'esvera la idea que pugui arribar a dubtar-se de la realitat del món exterior. La filosofia moderna ho ha fet i té la pretensió de refer per l'intel·lecte pur allò que ens donen les sensacions i les percepcions sensibles. Sembla com si volgués dir : deixem tranquil·la aquesta cosa que està davant o a l'entorn de

nosaltres. La seva ciència és enigma. Sabem que existeix^m i això ens basta. Però podem saber més encara. Tenim la consciència que en part la construïm. Per a fer-nos-la intel·ligible l'emmotllem dintre les categories de l'esperit. La copsem, la rebem, la guardem. Però no pot entrar dintre nosaltres sinó segons les formes, les facultats i la manera que tenim de conèixer per llei essencial de la nostra pròpia natura. És possible que el coneixement deixi de produir-se com si no fos un coneixement d'un jo humà i personal? La total dessubjectivació que En Turró recomana ha estat i serà sempre una aspiració irrealitzable de la ciència. Això és el que la filosofia retreu constantment als partidaris rígids del mètode objectiu i fisiològic. No anem tan lluny per a comprovar-ho. El mateix Turró ens ho diu. «Les qualitats sensorials són filles de l'especificitat del nervi i dels centres excitants i no còpies de les coses externes segons demostrà Joan Müller. Els nervis no transmeten qualitats, sinó llurs canvis d'estats propis. Avui ningú no pot sostenir seriosament que les imatges siguin còpies de coses exteriors, així com els termes de l'equació $a=a$; entossudir-se en aquesta tesi ingènua, és viure en un altre ambient del creat per la ciència experimental.» Què queda en aquest cas, de la tesi objectivista? Tanmateix creia En Turró que la concepció subjectivista de la naturalesa de la imatge no ha anul·lat ni afeblit la creença que l'esmentada imatge correspon a la realitat, i així es complau reproduint paraules de J. Müller i sobretot la proposició de Helmholtz : *la sensació és un signe que la intel·ligència ha d'interpretar*. Aquest tomb que dona En Turró a la seva teoria realista és encertat, del tot encertat, a la meua manera de veure, però és també, diguem-ho clar, una concessió a l'idealisme. La teoria semiòtica del coneixement és l'única que resol les anti-

nomies d'un idealisme subjectiu i d'un realisme empíric. En síntesi, vol dir això : les representacions són reals, però això no vol dir que siguin semblants a les coses que elles evoquen o suposen.

Una darrera observació. Tampoc no és l'objectivisme tal com En Turró l'entén, la característica de l'ànima llatina. Dintre de la complexitat d'aquesta ànima trobem ben definides dues formes de realisme : una d'elles, típicament psicologista, és filla de Descartes i d'ella s'ha emparat en gran part la filosofia francesa i en general l'espiritualisme modern anterior a Kant; l'altra, és d'arrel empírica, es caracteritza per la valoració pràctica del coneixement i és com una reminiscència del naturalisme de Bacon.

LA CRÍTICA DEL SUBJECTIVISME KANTIÀ

Ha estat sempre difícil d'arrelar entre nosaltres la filosofia de l'absolut : una metafísica de construccions abstractes i fantàstiques que trenca tota relació amb el sentit comú i amb la ciència positiva ha tingut ací escassos partidaris. En Turró és enemic de tot subjectivisme, sobretot del subjectivisme germànic. No té cap simpatia per la filosofia alemanya, ni tampoc en general per la seva cultura. Fins és sovint injust en parlar d'aquells sistemes. La filosofia que barra el pas al seu objectivisme és la filosofia de Kant. Amb ell s'enfronta sobretot en les seves últimes obres. Quant al coneixement que ell tenia d'aquella filosofia, jo no en dubto. Ara, si em pregunten si l'ha jutjada bé, ja és una altra cosa.

Jo em permetria d'assenyalar ací una doble paradoxa : em suggereix la primera el que En Turró no sembla veure bé el lligam que hi ha entre la filosofia expe-

rimental dels anglesos i la filosofia crítica de Kant. La segona és que allò que Kant deixa subsistir és precisament el món de l'experiència, que és on En Turró se situa, qui pensa, també, com aquell, que la Metafísica és una regió plena de tenebres. La divergència té la seva explicació en la manera de veure ells els problemes filosòfics. Efectivament, la paradoxa s'esvaeix quan observem que Kant anorrea el transcendent, això és, l'eterna incògnita que no pot traduir-se en termes fenomènics. Aleshores es pregunta amb raó el nostre filòsof ; on és l'objectivitat de la ciència, si tot resulta d'una activitat sintètica apriorística? Hem de confessar que la inculpció de subjectivisme i les conseqüències d'aquesta actitud filosòfica estan més justificades quan es parla de Kant que quan es parla de Descartes.

Així i tot, En Turró no s'escapa de la influència kantiana. Tracta de discutir cara a cara amb Kant i s'avé a acceptar el punt com ell esguarda els problemes; qui així es comporta difícilment s'escaparà de deixar en la disputa alguna cosa del seu dogmatisme. En Turró, amb el seu entusiasme per Helmholtz i Müller, potser no s'adona prou que aquells homes, sobretot el primer, fonamentaren biològicament tesis ben característiques de la filosofia de Kant. Per altra part, les lectures de Kant l'han afermat en el seu relativisme. Recordem la seva cura en separar la ciència de la Metafísica i de la Religió.

LA PERSPECTIVA HISTÒRICA DE LA FILOSOFIA, SEGONS EN TURRÓ

En Turró és tot el contrari d'un erudit. No el trobarem quasi mai que citi les obres o els textos. En pren d'ells les idees capitals i això li basta. Els seus

coneixements no són sempre directes. Moltes vegades es deixa guiar per un bon escriptor. Amb una lectura més penetrant, En Turró hauria pogut endevinar perfectament el sentit vivent i perdurable dels sistemes. Aquesta mateixa manera de preparar-se per a meditar sobre els problemes, dóna generalment als seus estudis una impressió de simplisme, que si aclareix els conceptes, difícilment convenç l'adversari. Troba les coses en la història tal com les veu en el seu esperit. Per ell, la història de la filosofia consta, a tot allargar, de tres o quatre sistemes, i tot creu possible reduir-ho a dues actituds : la sistemàtica i la crítica. Els problemes resulten així considerablement simplificats; però qui així els planteja passa pel perill que la veritat se li esmunyi i es quedi en l'opinió més probable, per comptes d'encertar la solució. Quan parla En Turró de la filosofia del seu temps, no hi veu més que el kantisme, i com a reacció saludable l'entronc de la ciència experimental amb l'Escolàstica. Fins a quin punt això és possible i a força de quines concessions s'hi arriba, no és cosa que pugui ara tractar jo en aquest estudi, però ja he dit en un altre lloc, que això constitueix la més forta paradoxa de les seves doctrines.¹

On En Turró aboca més quantitat d'erudició és en la seva *Filosofia crítica*. Per tal d'escometre la teoria formalista del coneixement, fa un estudi d'altres nombroses opinions de filòsofs del dinovè i contemporanis. Des de Fichte a Husserl, desfilen diferents teories més o menys emparentades amb el kantisme.

Si es comprèn que hi hagi qui defensi els mateixos punts de vista de la filosofia d'En Turró, que jo considero equivocats, dubto que ningú no pugui defensar el concepte que ell tenia de la marxa evolutiva del pensament.

1. En les *Característiques fonamentals de la filosofia d'En Turró*, en l'edició catalana d'*El mètode objectiu (Monografies mèdiques, 1927)*.

Des del punt de vista històric, els fets que es tradueixen en una successió genètica d'escoles i sistemes, desmenteixen l'esquema que en diverses obres reproduïx del pensament modern. Des del punt de vista de la valoració crítica, l'esquema és igualment insostenible. La suposada unitat de la filosofia grega, simbolitzada quasi exclusivament en Aristòtil, és difícil de trobar-la en cap historiador clàssic de la Filosofia. L'afirmació d'una escolàstica que ha posat la filosofia grega en gràcia de Déu, segurament que no està suficientment demostrada. Caldria preguntar també si tota la filosofia grega ha estat objectivista i si ho ha estat en el mateix sentit que li donem avui. Tampoc no és just d'afirmar que l'única escola espiritualista que pot veure sense temença la psicologia fisiològica, és la neoescolàstica. Quant a la filosofia moderna, la valoració és encara més tendenciosa.

En Turró està també suggestionat per la dèria anticartesiana. Sense el Renaixement i Descartes, sense Leibniz i Kant, ni la filosofia ni la ciència serien el que avui són. La filosofia moderna no és la negació absoluta de la filosofia grega ni de la filosofia escolàstica. Les coses no han estat tal com ell creu i com creu també algun altre sector de la ideologia actual. En cada pensador genial i en cada escola hi ha coses que moren i coses que sobreviuen. Els sistemes del segle XVII no poden esborrar-se de la història. Ells ens han dit coses noves i coses més exactes que els que els precediren. Si no han encertat en tot, culpa és de la limitació del pensament i de la seva matèria, que està lliurada a les disputes dels homes. La mateixa crítica que En Turró fa de Descartes i de Kant, s'ha fet de la filosofia grega pels escolàstics, i de l'escolàstica pel Renaixement. Els punts de vista canvien; el que persisteix és la suprema inquietud per arribar a una comprensió clara dels problemes

inseparables de la vida espiritual. Els arguments d'En Turró prenen empenta quan ataquen l'abús del dubte, l'excés de la crítica, la preponderància exclusiva del pensar personal; però resten sense força quan es considera que aquells homes han arribat també a establir sobre noves bases, la realitat de les coses externes i els valors suprems de la vida.

Més encara. L'apriorisme kantian i l'idealisme dels epígons kantians no són les úniques formes de l'idealisme modern. No són les úniques, i diríem encara més, que no són tampoc les més fermes i segures. En Turró no veu clara la profunda línia que separa Leibniz de Kant; l'idealisme leibnizià és concret i dinàmic, és pluralista i personalista. En la filosofia llatina trobem un idealisme semblant, psicològic i metafísic alhora : l'idealisme que està més a prop de nosaltres, el que arrenca de Maine de Biran, i a través de Ravaisson i Lachelier arriba fins a Boutroux, a França.

Aquella visió empobrida de la història del pensament és la negació de la mateixa història. Jo, que m'he proposat donar ací una exposició crítica del seu pensament filosòfic, i he trobat motius d'elogi al costat d'altres de blasme en el seus aspectes doctrinals, no he pogut dis-fressar aquest defecte general de la formació històrica d'En Turró.

INFLUÈNCIES I SIMPATIES DELS DARRERS ANYS

No nego la tesi d'una transformació en el pensament filosòfic del mestre. El que em resisteixo a creure és que ell hagi abandonat mai el seu realisme empíric per a passar-se a l'espiritualisme escolàstic. El que hi ha és que el llarg període en el qual estigué lliurat quasi

totalment a les recerques i experiments bacteriològics, mentre refermava en el seu esperit les seves conviccions científiques, al mateix temps eixamplava amb la lectura i la meditació la primera perspectiva filosòfica, i això li permeté de trobar coincidències amb algunes direccions del pensament contemporani. En el discurs de contesta al doctor A. Pi Suñer, el 27 de febrer de 1910, en el qual tornem a trobar algunes expressions de les *Cartes a Letamendi*, deia : «Contràriament a la tesi positivista, crec que el problema metafísic existeix. El món del suprasensible és tan real com el món del sensible. D'ençà que l'home és home, es preocupa del seu origen i de la seva fi, d'allò real exterior i d'allò real interior o del seu esperit, i és forçós de reconèixer que aquesta obsessió de tots el temps i de totes les generacions, no és vesànica, sinó que respon a una necessitat suprema de la intel·ligència, així com la fam respon a una necessitat fisiològica de l'organisme. El que no es pot admetre és la intrusió del raonament especulatiu en el raonament experimental, vici en el qual han pecat el monisme objectiu i el psicomonisme, i en general totes les formes de la doctrina neovitalista. Convé, doncs, decidir-se per una de les dues explicacions : la determinista o la teleològica. La primera és obra de la ciència, la segona s'inventa quan no es troben els antecedents determinants del fenomen biològic.»

El curset sobre *Filosofia crítica*, enclou el seu pensament definitiu. La filosofia, en el seu sentit més ample i no en un sentit estret i mesquí, és per a ell la ciència que tracta d'aquelles coses que l'investigador dóna per suposades i no sap per què. Aquesta recerca fa de la filosofia una cosa merament provisional, perquè, afegeix, «l'explicació dels primers principis no s'ha trobat de cop i volta, ni és mai definitiva». Les dues formes cabdals de filosofia són : la filosofia sistemàtica i la filo-

sofia crítica; la primera és una visió de la cosa que comporta altres sistemes del mateix crèdit. Els punts de vista canvien, però la cosa no. La filosofia crítica té per objecte anar trobant una visió, un aspecte de la cosa, aspecte nou, distint dels que els altres han presentat. Turró, en els seus escrits de polèmica del temps de la joventut, donava a entendre que calia escollir entre la filosofia i la ciència. Ara afirma que la ciència experimental no està deslligada de la filosofia, des del moment que la investigació experimental suposa certs coneixements de naturalesa filosòfica.

Les paraules amb les quals En Turró clogué les lliçons de *Filosofia crítica* podran quedar com una concreció viva del seu pensar filosòfic. Representen les conviccions d'un home de pensament madur, que, vulga's no vulga's, encabeix en les seves fórmules fonamentals una professió de fe científista, una veneració per la filosofia grega i una aproximació a l'Escolàstica. Així i tot, resta en el fons el seu esperit oposat a tota construcció apriorista i a tota extensió del domini metafísic. Escolteu-lo : «El que es pensa en el camp de la filosofia no té força només que per la manera de pensar-ho. És en va que s'invoqui per a la recerca de la veritat, la conformitat amb les lleis d'una ment llunyana, perduda en la tenebra metafísica : la veritat serà sempre conformable amb allò de què n'és : sota uns o altres aspectes, ella resta sempre *l'adæquatio rei*.» Però si aquesta fórmula i altres expressions recorden explícitament la ideologia dels escolàstics i d'Aristòtil, remarquem tres aspectes d'aquesta actitud un xic paradoxal : la preferència del mètode d'introspecció, el substancialisme i la concepció teleològica, que, tot i ésser doctrines inseparables de l'escolasticisme, han estat rebutjades d'una manera clara i terminant pel nostre Turró.

Les curtes, però, substancioses planes de la *Introducció* a l'Anuari de la Societat Catalana de Filosofia, condensen el mateix pensament en aquests termes : L'oposició a tot diletantisme i filosofia de moda; l'afirmació que : «no hi ha filosofies noves, sinó caires nous d'una que és perenne», l'existència d'un corrent objectivista propi de l'ànima llatina i la reiteració del seu realisme com a factor essencial de la veritable filosofia.

TURRÓ I ELS VUITCENTISTES

Per tota aquesta ideologia que es dibuixa a través de les nostres consideracions crítiques, En Turró està lligat als corrents filosòfics del segle XIX a Catalunya. Des dels primers anys de la centúria i a mesura que pren forma i color el nostre ressorgiment; s'esforcen a predominar les tesis realistes. Cal recordar només la importància que durant uns cinquanta anys tingué ací l'escola escocesa. En Martí d'Eixalà, En Codina i Vilà, En Llorenç i Barba, professen el realisme psicològic. Pròxim als tres es troba En Balmes. La cosa més transcendental en aquest moviment és la conciliació del realisme i objectivisme científic amb l'idealisme i l'espiritualisme metafísic. Però les coses no paren aquí.

Hi ha també un realisme de caràcter empíric. Els seus representants primers són els ideòlegs que no compten ací amb cap personalitat de relleu. El primer nom de vàlua és En Marian Cubí. La frenologia a Catalunya té un radi extens de difusió. Al mateix temps, homes de diferents procedències s'uneixen per a atacar la Metafísica abstracta. Els nostres homes de l'època balmesiana, «en comptes d'anar contra l'enciclopedisme, que consideren ja fracassat, examinen la

ideologia de Condillac, adoptant el sistema d'aprofitar-la i superar-la».¹

Un altre corrent amb el qual En Turró es troba coincidint amb els vuitcentistes és la tendència psicologista. L'interès primordial pels problemes de la psicologia és cosa evident entre nosaltres. La bibliografia filosòfica del segle XIX dóna un contingut molt superior d'obres de Psicologia sobre les altres d'Ontologia i Cosmologia. Les concessions al psicologisme són grans en la filosofia fonamental de Balmes. Ho eren més encara en el seu contemporani Martí d'Eixalà i prenen forma orgànica i profunda a En Llorenç i Barba, que es passava la major part del temps en la seva classe fonamentant psicològicament la Metafísica. L'altre portaveu de la filosofia escocesa, En Pere Codina i Vilà, és un entusiasta del psicologisme i de la filosofia experimental. I com si això no fos prou, fins els nostres escolàstics donen prova de la seva personalitat i independència inclinant-se amb amor a l'estudi de la consciència i de les condicions fisiològiques de llur aparició i funcionalisme.

Una tercera afinitat ideològica amb els vuitcentistes la trobarem en la dèria pel problema crític del coneixement. Aquesta preferència travessa tot el segle XIX i arriba fins avui entre nosaltres. Podríem citar figures importants, encara que de menys relleu que En Turró, que han concentrat també les seves recerques a l'entorn de la criteriologia. El nom de Kant, que va indissolublement unit amb la Teoria del coneixement, està en els llavis de tots els nostres escriptors representatius del segle XIX, i en general, tots ells reconeixen la profunditat del filòsof germànic, per més que la majoria rebutgin les

1. Vegeu el meu discurs d'entrada a la Reial Acadèmia de Bones Lletres, *Les tendències filosòfiques a Catalunya durant el segle XIX*. Barcelona, 1925.

seves conclusions formalistes i aprioristes. Quant a En Turró, ja acabem de veure-ho; tota la polèmica contra el subjectivisme està adreçada contra Kant. Després de Balmes no coneixem a casa nostra un esforç més sostingut per tal de desfer les tesis del criticisme transcendent, i això dóna encara a En Turró una valor d'actualitat dintre el renaixement del dogmatisme realista.

El mètode inductiu és practicat entre nosaltres i enaltit en els llibres i acadèmies des de principis del segle. Diferents metges que professen al mateix temps la filosofia, contribueixen a tancar el pas als sistemes idealistes i de la Metafísica pura. En Fabra i Soldevila, metge militar, defensa un mètode pròxim al psicologisme, el qual pren les orientacions i la tècnica de la ciència natural. En Monlau, metge, també, i polígraf, s'esforça a conciliar, un xic a la moda eclèctica, l'empirisme i l'espiritualisme. Però la veritable comunitat d'idees d'En Turró hem de cercar-la amb els positivistes de les darreries del segle. Sabem que aquesta fou la filosofia de moda una vegada desaparegueren de l'escena l'idealisme germànic i l'espiritualisme francès. Els homes filosòficament emparentats amb En Turró són : En Pere Mata, l'inoblidable Mata, com ell l'anomenava, introductor de les novetats psicològiques i psiquiàtriques; En Josep Miquel i Guàrdia, menorquí, metge també, amic dels positivistes i que professà un radicalisme furiosament antimetafísic; En Pompeu Gener, home de lletres i assaboridor de filosofies; En Manuel Sales i Ferrer, sociòleg i catedràtic, i en Pere Estasèn i Cortada, qui treballà ací i a Madrid a favor de la ideologia spenceriana.

Les primeres obres d'En Turró es corresponen ideològicament amb les tendències de les darreries del segle XIX. Totes aquestes característiques donen a l'obra d'En Turró un caràcter nostrat inconfusible. Però encara resta un

nou aspecte que confirma aquesta tesi : és la doctrina del sentit comú o de la intel·ligència instintiva. A ella propendia En Balmes; la sostingué clarament En Llorenç, i l'accepta com a últim recurs En Turró. Hi ha, diu, una intel·ligència inferior que no funciona pas per mitjà de raonaments conscients o amb formes logístiques, que també fa florir veritats en el si de la consciència. «No hi fa res que no es vegin les arrels d'on prenen la saba; el fet és que les acusen com a tals, i d'elles no cal dubtar-ne, malgrat que no guardem la consciència clara dels seus orígens.» Aquesta tesi que, segons afegeix, és la tesi nua i crua de Balmes, està ben lluny de poder-se conciliar amb les següents paraules d'un dels articles de polèmica contra En Letamendi : «La veritat és que allà on el sentit comú posa el peu, ja no hi torna a créixer l'herba; anem a dir, que qüestió que ha de resoldre's mitjançant aquest criteri, és un plet que no es falla mai.» I més amunt havia dit : «Principis del sentit comú ho són els de l'Escolàstica, els de la Metafísica hegeliana i krausista i ho són també els de l'eclecticisme que cerca un *tertium quid* amb què harmonitzar l'orquestra.» De tot això es desprèn que En Turró, sota la influència d'En Balmes, s'inclina envers la seva teoria del coneixement, de la mateixa manera que per les seves conviccions aristotèliques s'acosta als renovadors de la filosofia escolàstica.

ALGUNES QUALITATS DE L'OBRA TURRONIANA

La forma expositiva d'En Turró està plena d'atractiu i simpatia. És com el reflex d'un diàleg mental que el lector, per comptes d'escoltar-lo, el troba escrit i el troba ben escrit a força de ben pensat. El llenguatge dels seus llibres és d'una forta masculinitat; sempre clar

i sobri, sense vaguetats ni eufemismes. Si no encerta el mot científic o aquest li sembla poc concret, empra el mot vulgar, per tal de suggerir la imatge que desitja en la ment d'altri. Així es dona el cas que les obres d'En Turró de caràcter filosòfic són més assequibles que les d'altres escriptors menys profunds i especialitzats. Aquesta qualitat és filla d'una convicció del mestre. En Turró no fa de la ciència una funció de privilegi, sinó un instrument d'educació i de perfecció que per tothom val i a tothom interessa. A més, ell ha contribuït a enriquir el nostre lèxic filosòfic; paraules i dites del llenguatge comú s'han trobat graciosament elevades per una art meravellosa d'adaptació a la dignitat científica i tècnica de la filosofia.

Una de les més belles qualitats d'En Turró és la seva capacitat pels anàlisis. Si el seu poder d'observació és gran, la seva força analítica encara el supera. Enamorat del mètode genètic, solidari de l'empirisme, segueix pas a pas la formació dels processos psico-biològics sense perdre un sol detall. Registra pacientment les experiències i procura retardar la interpretació, i quan aquesta arriba, arriba com a resultat dels fets observats i no improvisada per una preocupació d'abans. En la riquesa i precisió de l'anàlisi de la consciència assoleix En Turró una habilitat extraordinària. Si hagués de fer una comparació, no dubtaria a retreure els anàlisis de dos psicòlegs contemporanis: En James, mort ja, i el vell danès Harold Hoffding. Són dos escriptors d'una finura i d'una frescor insuperables: pel costat literari potser el guanyen; pel costat ideològic i doctrinal seria difícil de dir de quina part és l'avantatge. Poques descripcions trobarem més encertades que aquella que encapçala el capítol dels *Orígens del coneixement* i pocs períodes més ben estructurats que els del seu discurs sobre *La disciplina mental*.

EN TURRÓ I L'ACTUALITAT DEL SEU PENSAMENT

Per tot el que acabem de dir i comentar ja es comprèn quina ha estat la professió de fe filosòfica d'En Turró i com aquesta ha evolucionat conservant el fons inconfusible de la seva personalitat d'home de ciència.

És fàcil, per això, situar el nostre Turró en el moviment filosòfic contemporani. La seva obra més forta i suggeridora correspon als temps de la seva vida, que coincideixen amb el primer quart de segle. Superant el vell empirisme dels comtians, però aferrat sempre a les tesis fonamentals de la metodologia positivista, En Turró pren un lloc personal en el corrent que se'n diu de la filosofia científica, de l'epistemologia biològica i de la psicologia experimental. Aquests corrents vénen ja del segle XIX i amb tots es troba coincidint la doctrina turroniana. El sentit general de la filosofia i la teorització del mètode objectiu, del que tantes coses ell esperava, entra de ple dintre de la direcció científista, que porta a França quasi un segle d'existència i que avui està dominada quasi totalment pel neopositivisme. Quant a l'epistemologia biològica, la filiació no és menys clara.

Hi ha en la filosofia contemporània dues infiltracions científiques en la teoria del coneixement. Per tal de resoldre aquest magne problema de la vida de l'esperit, la ciència del segle XIX declara incapacitat el mètode d'introspecció que donava la psicologia i el mètode d'abstracció que seguia les petjades de la Lògica. Alguns han proposat per a la teoria del coneixement una tècnica semblant a la matemàtica. Altres han demanat l'auxili de la biologia. Els dos mètodes, però, han estat

emparentats amb els vells sistemes de l'ontologisme i del psicologisme, respectivament. En Turró està per 'últim.

Això no és obstacle perquè el sector que el gran biòleg explora li sigui deutor d'observacions acurades i d'algunes hipòtesis originals. Tota la seva aportació a l'estudi de la sensibilitat interna segueix essent de plena actualitat. En el desvetllament filosòfic dels pobles llatins hi ha un sector ocupat per biòlegs i psicòlegs, i entre les doctrines originals que han sortit d'aquest sector, ocupa un lloc d'honor la concepció de la sensibilitat tròfica. Aquesta teoria ens porta la renovació de l'estudi de la sensibilitat interna en la seva doble funció, vital i gnoseològica. El primer aspecte és del domini de la biologia; el segon, ha servit per a desvetllar la psicologia estructural del seu son dogmàtic i tornar-la de cara a la concepció funcional de la consciència, segons la qual en la vida tot és adaptació i continuïtat, des de la funció tròfica fins a la ideació pura.

Una precaució d'En Turró en aquest cas, ha estat la d'apartar-se de les conclusions del pragmatisme biològic. És potser ço que palesa la màxima habilitat de la seva Criteriologia. Coneixia bé les rellescades de Mach i d'Avenarius, la posició empírica dels quals, per estar amarada de criticisme kantià, esdevingué doctrina relativista i subjectivista.

SÍNTESI FINAL

La filosofia d'En Turró no és, com la dels tractats tècnics, una defensa d'escola o de sistema. És l'exploració d'un camp limitat que ens permet d'adquirir la plena possessió d'un nucli de coneixements i d'intentar

una visió clara i senzilla dels problemes. De la totalitat de les qüestions filosòfiques en tria algunes que són sempre les mateixes. Fora dels articles que començà a publicar els primers mesos de l'any 1925 en la REVISTA DE CATALUNYA sobre qüestions estètiques, tota la investigació filosòfica d'En Turró gira a l'entorn del problema del coneixement i de la metodologia científica sota la influència conjunta de Kant i de Comte. Si comparem els articles de polèmica d'*El Siglo Médico*, publicats el 1882 i 1883, i els de la *Revue Philosophique*, de l'any 1916, no hi trobarem pas una diferència essencial. La forma un xic oratòria i fogosa com escau a un escrit de polèmica, ha cedit el lloc a l'exposició mesurada i reflexiva del que ha arribat a la plenitud del seu pensament; però el fons i la intenció que motiven uns i altres no varien, sempre són els mateixos : fonamentar la ciència experimental de la vida i de la consciència, evitant els defectes del mètode subjectiu i fugint de tota interpolació metafísica.

Quant el psicòleg davalla a les profunditats de la consciència, molta serenitat ha de tenir per a no perdre's en l'entrellat laberíntic de les sensacions i representacions, estats emotius i tendències que ocupen l'esperit en un moment determinat de la vida. Però En Turró no és home que perdi el coratge en trobar-se davant d'una complexitat de fets, ni s'esvera quan examina un aspecte del nostre psiquisme enterbolit per moltes hipòtesis i teories. Comptant, el mateix que en el laboratori, amb bon instrumental, i posseint una tècnica envejable per la seva claredat i precisió, el psicòleg s'endinsa en les qüestions dels orígens de la consciència.

La cosa fonamental en filosofia no és el resultat positiu o l'encert d'una recerca especial, no és l'aportació a un punt determinat o a un problema, sinó la visió gene-

ral i comprensiva de les coses. Si a En Turró se'l pot considerar com un filòsof, no és per haver rumiat unes quantes hipòtesis o teories sobre temes psico-biològics, sinó pel seu intent de conjuminar tota aquesta complicada tela de l'activitat psíquica més elemental amb el psiquisme superior de la intel·ligència, atrevint-se a encarar-se amb tals armes amb el magne problema dels orígens del coneixement. Encara, per últim, una altra característica: la ideologia filosòfica d'En Turró és inseparable de la seva ideologia científica. Foren una i altra, per ell, com peces d'una mateixa roca; aquesta integralitat del seu pensament reflecteix la unitat de la vida humana, que fou la seva tesi preferida. Home de forta personalitat, apassionat per la veritat o per la manera personal de veure-la, res no fa trontollar les seves conviccions, vinguin d'on vinguin els arguments que vulguin restar-li força. Hi ha, sens dubte, algunes divergències entre la seva primera manera de considerar la funció de la filosofia i les obres dels últims anys de la seva vida; però aquestes divergències són mínimes, i així i tot deixen projectar darrera seu l'estructura primitiva del seu pensament positiu i pràctic.

Una darrera paraula per a cloure aquesta ràpida visió de la filosofia turroniana. He curat de defugir, en exposar-la, els dos extrems de l'apologia integral i de la crítica negativa. Quan es dóna una opinió sobre un pensador d'ideologia ben caracteritzada i quan el que la dóna és un historiador i no un adepte, és difícil de compartir les simpaties de tots els que el coneixen. Jo no he fet una apologia de la seva obra filosòfica, perquè no la crec totalment encertada; tampoc no he volgut rebaixar els seus mèrits, que són indiscutibles, perquè moltes tesis del seu realisme no siguin les meves. Voldria, però, acabar aquest estudi amb un prec a tots els que

em llegeixin i especialment als biòlegs i als filòsofs. L'obra d'En Turró té quelcom d'exemplar i extraordinari. És el cas de l'home que amb la seva sola meditació i amb el seu treball forma i poleix la seva intel·ligència, ascendint dels graons inferiors de la coneixença fins als cims del saber transcendental.

Que no es repeteixi el cas de l'isolament o de la conspiració del silenci (com ha passat amb altres homes de generacions anteriors). Per poc o molt que valgui la seva recerca filosòfica, En Turró ha sentit i ha estimat la filosofia. Venerem-lo, doncs; siguem un moment optimistes, perquè l'optimisme, al cap i la fi, és sempre reconfortant. Qui sap si la finestra que ha obert per tal d'albirar els enigmes del pensament i de l'existència, podrà algun dia portar-nos l'alè d'una renovació de la psicologia biològica, i la psicologia, no hem d'oblidar mai que és també filosofia. Jo condensaria en poques paraules allò que constitueix, al meu entendre, l'excelsitud de la seva obra : mostrar els viaranys d'un pensar positiu i realista, per tal d'arrelar entre nosaltres una visió científica del món, al costat d'una visió transcendental, reservada a la Filosofia i a la Metafísica.

*Facultat de Filosofia i Lletres
Universitat de Barcelona*